

CP-konferansen

19. og 20. mars 2026
Oslo kongressenter

De har så høy smerteterskel...!

Svein Eirik Skåle
Overlege
Seksjon Rehabilitering for voksne
Sykehuset Telemark

Smerter!

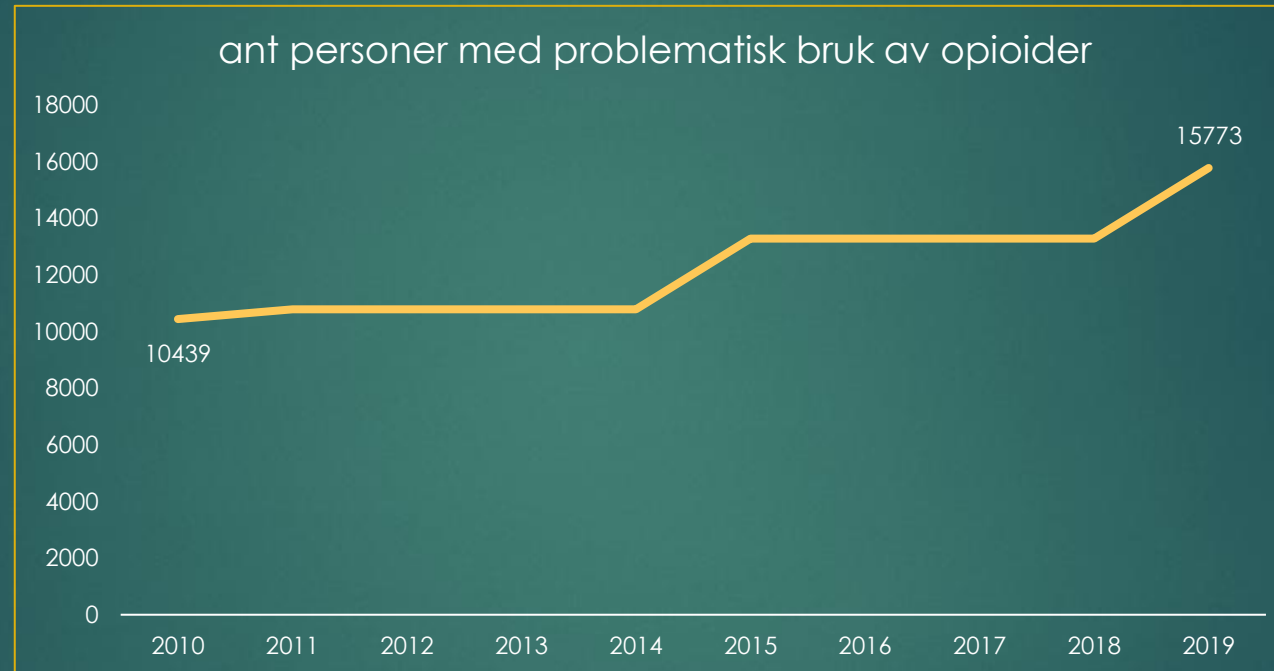
Utlevering oksykondon

Antall personer som fikk utlevert oksykondon økte fra **19454** i 2010 til **70207** i 2021.

Dette tilsvarer en økning i andel brukere av oksykondon fra 0,4 prosent av befolkningen i 2010 til 1,3 prosent i 2021 (Folkehelseinstituttet, 2023a).

Problematisk bruk

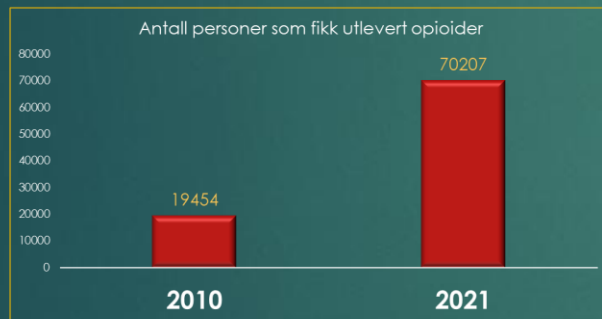

Problematisk bruk:

Personer med jevnt inntak av opioider i daglige doser over 2 DDD

Bakteppet...

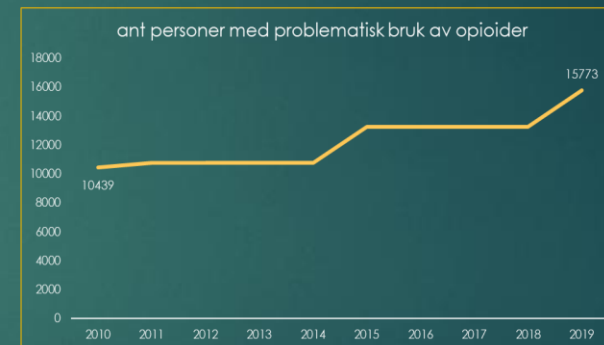
Utlevering oksykodon

Antall personer som fikk utlevert oksykodon økte fra **19454** i 2010 til **70207** i 2021.

Dette tilsvarer en økning i andel brukere av oksykodon fra 0,4 prosent av befolkningen i 2010 til 1,3 prosent i 2021 (Folkehelseinstituttet, 2023a).

Problematisk bruk

Problematisk bruk:

Personer med jevnt inntak av opioider i daglige doser over 2 DDD

Smerte

Langvarig smerte (≥ 3 måneder) ble rapportert av over **30 %** av deltakerne

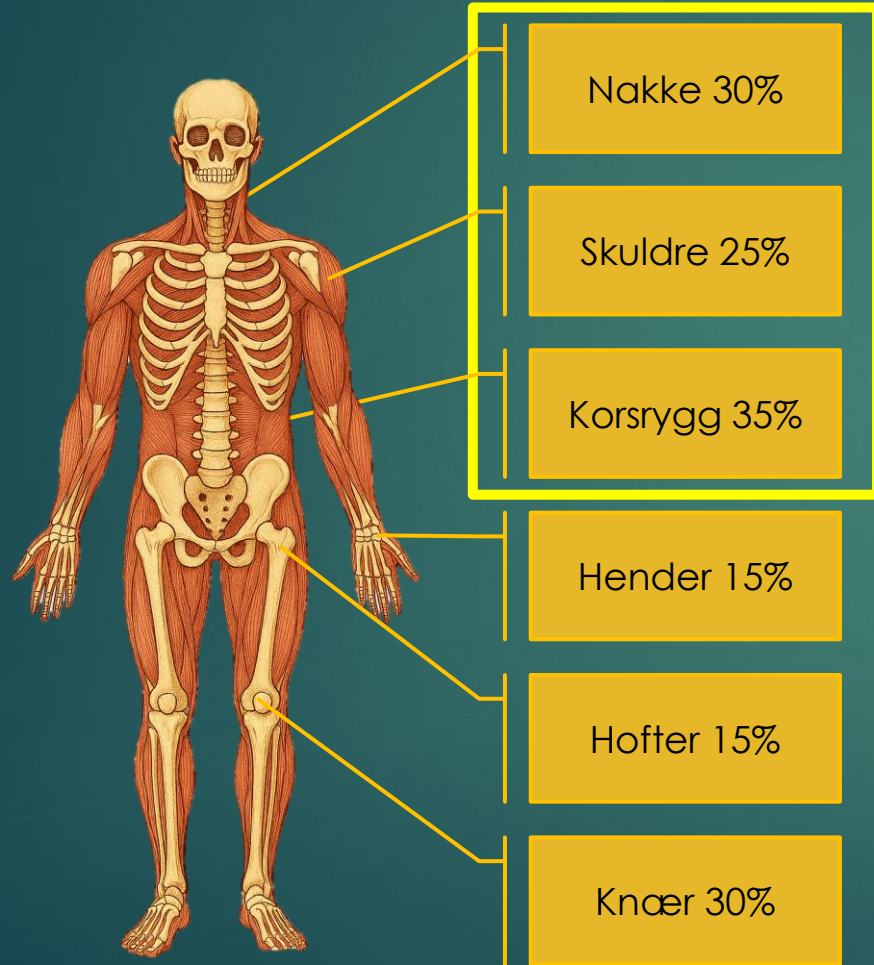
Størstedelen av disse skyldes muskel-og skjelettsmerter

65 -75 % av CP-pasienter har smerter

Smerte

HUNT Pain Study

Det viktigste bildet...!

1

Spør etter smerter !

2

Hvis smerter – husk lengde og mengde !

3

Høy smerteterskel finnes ikke !

Løsningen!

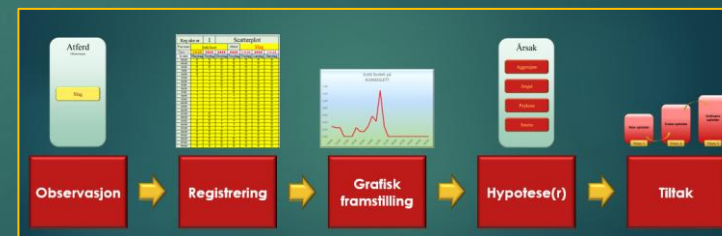
1

Verktøyene !

2

Oppskriften !

Agenda

CP konferansen, Oslo

Mars 2026

- Generelt om smerter
- Farmakologi
- Implementering i Telemark
- Kasus

Intet språk – ingen smertestillende !

Sannsynligheten for å overse smerter øker pga:

Diagnostisk overskygging

Språkvansker

Jo mer **alvorlig** utviklingshemmingen er,
dess større sjanse for andre lidelser også

«Feilkoding»

Sansedefekter

Fysiske defekter

Epilepsi

Utviklingshemming

Grader av utviklingshemming

IQ - score

20

35

50

70

85

100

Moderat PU

- De største problemene i teoretisk skolearbeid
- Kan ha godt utbytte av opplæring: selvhjelp og sosiale ferdigheter
- Mange har problemer med å lese og skrive
- Vernede arbeidsplasser er nødvendig
- Tilleggstilstander som autisme, epilepsi og ulike fysiske funksjonsnedsettelse er vanlige.
- **Forsinket utviklet språk: både evne til å uttrykke- og å forstå språket**
- Kan ha godt utbytte av opplæring: selvhjelp og sosiale ferdigheter,
- Personens evne til egenpleie og motoriske ferdigheter begrenset og noen vil trenge livslang tilsyn og støtte i de fleste dagligdagse gjøremålene.

Definisjon av smerte

- ❑ Smerte er en ubehagelig **sensorisk** og **emosjonell** opplevelse som følge av faktisk eller potensiell vevødeleggelse.
- ❑ Smerte er alltid subjektiv

Klassifisering av smerter

1

Nociseptiv smerte (smertereseptorer i vev)

- trykk
- strekk (innvoller)
- varme
- kulde
- surt miljø, for eksempel ved oksygenmangel
- kjemiske substanser

2

Nevropatisk smerte (skade av nervevev)

3

Nevro-/nociplastisk smerte (endret smerteopplevelse)

Konsekvenser av smerter

- 1** Betydelig lidelse
- 2** Dårligere sosiale funksjoner
- 3** Dårligere livskvalitet
- 4** Redusert arbeidsevne
- 5** Store samfunnsøkonomiske konsekvenser

Smertetilstander

- 1 Kartlegging/årsak
- 2 Kausalbehandling
- 3 Ikke-medikamentelle tiltak
- 4 Medikamenter
- 5 Invasive tiltak

Forverring

Lindring

Smertetilstander

3

Ikke-medikamentelle tiltak

- Varme og kulde
- Massasje og berøring
- Aktivitet og bevegelse
- Avledning
- Trygghet og stressreduksjon
- Fysioterapi
- TENS (Transkutan nervestimulering)
- Hypnose
- Psykoterapi

Smerteuttrykk

1

Mimikk

2

Smertelyder

3

Avvergereaksjon

Stivner til
Beskytter seg
Krymper seg

4

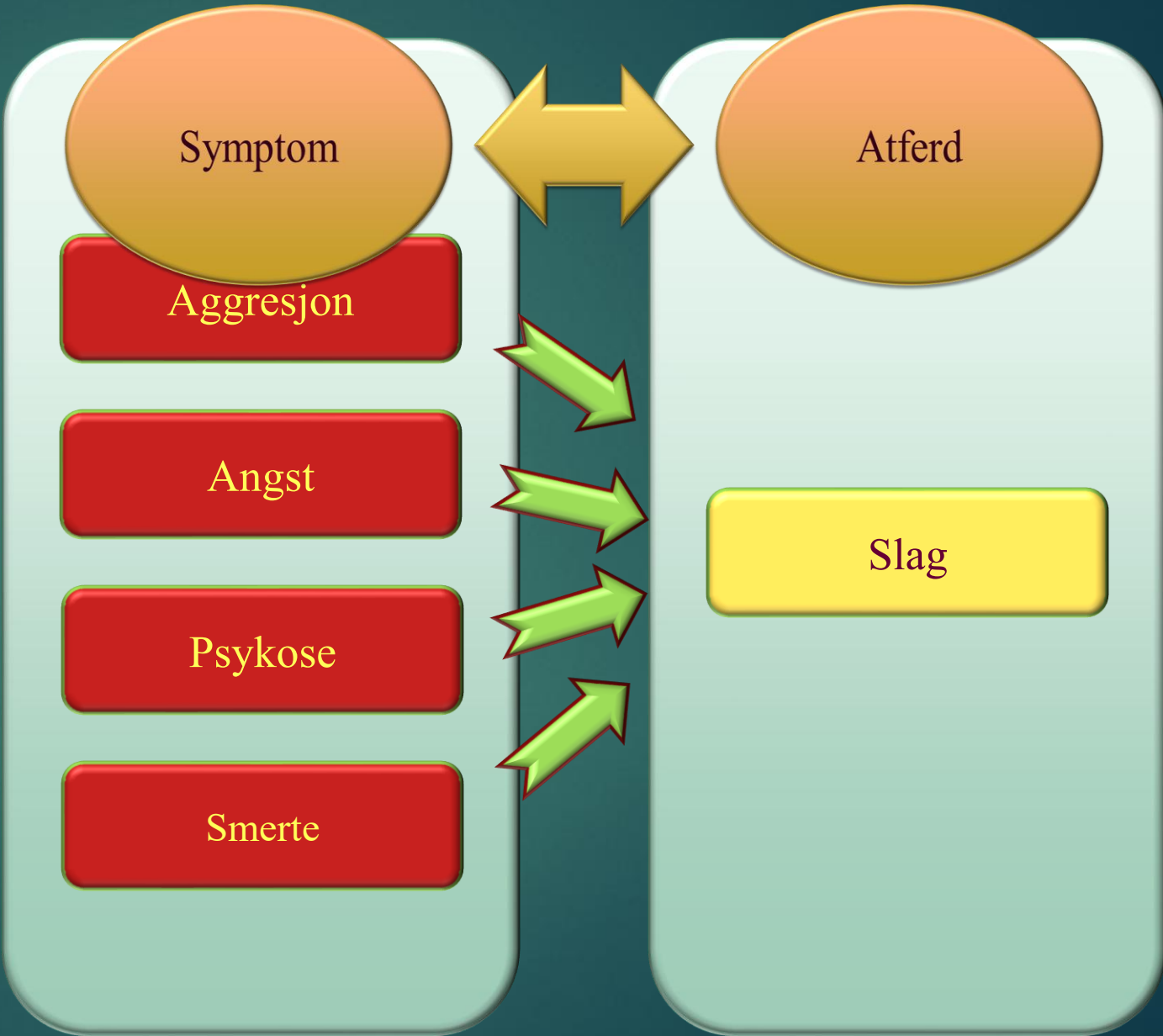
Respirasjon

5

Autonome reaksjoner

Puls stigning
Rask pust/holder pusten
Bleket
Svetteing/klam hud
Pupilleutvidelse

Symptom

Atferd

Aggresjon

Angst

Psykose

Smerte

Slag

Årsak

Aggresjon

Angst

Psykose

Smerte

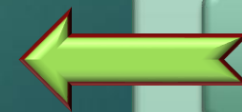
Tiltak

Tiltak 1

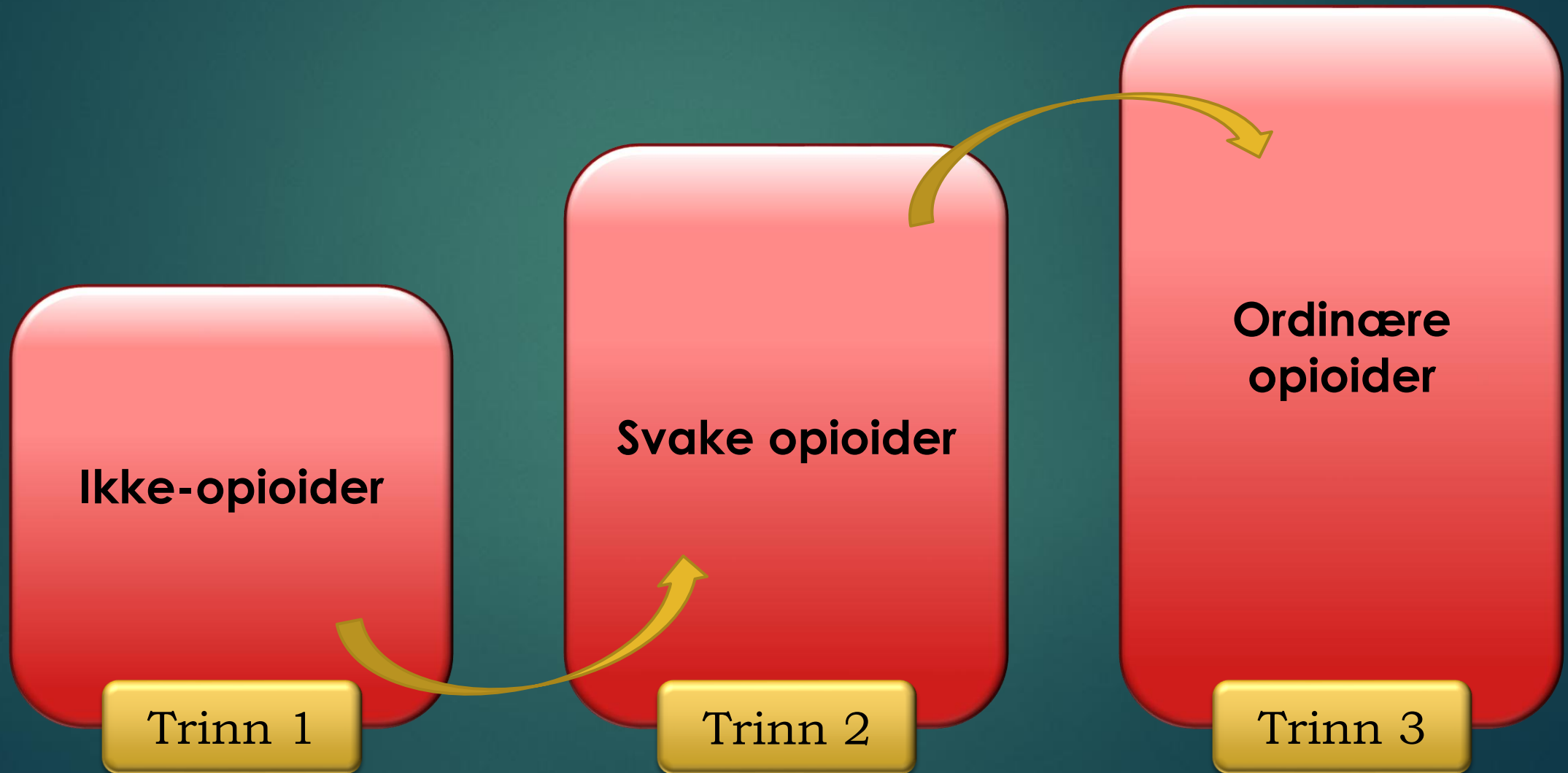
Tiltak 2

Tiltak 3

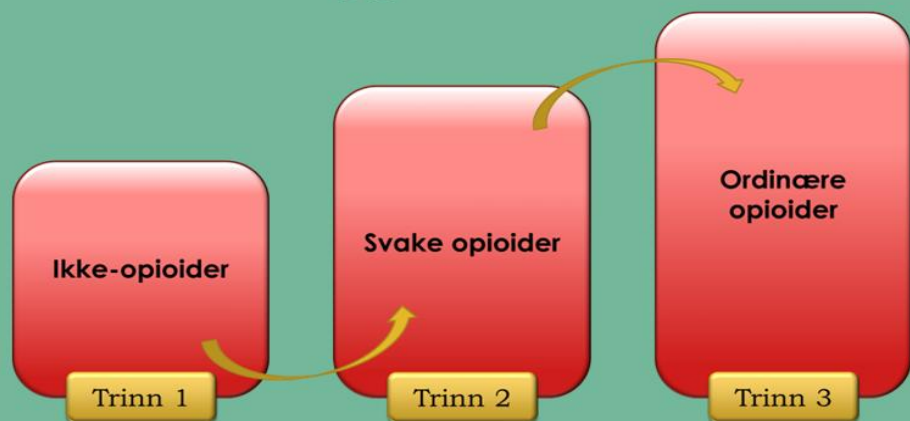
Tiltak 4

Medisinering Smertetrappen

Smerte-trappen

Enkel i bruk

Lite fleksibel

Usikker effekt ved
nevropatisk smerte

Multimodal tilnærming

Kombinerer legemidler og teknikker

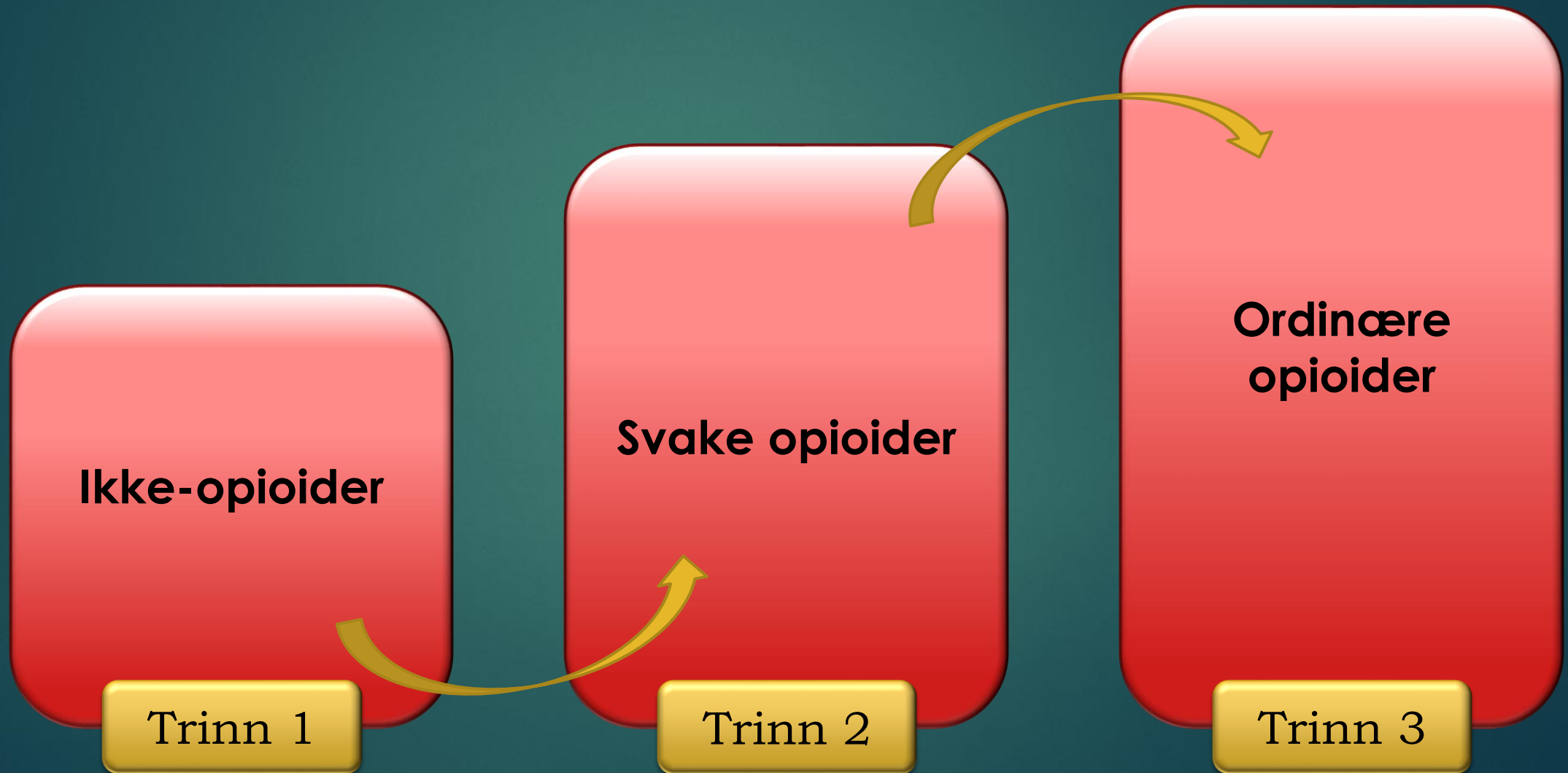
Effektiv

Skreddersydd
behandling

Begrenset bruk

Medisinering Smertetrappen

Medisinering

Smertetrappen

Ikke-opioider

Trinn 1

- Paracetamol
- NSAIDs
- Acetylsalisylsyre

Svake opioider

Trinn 2

- Kodein
- Kombiprep (PF)
- Tramadol

Ordinære opioider

Trinn 3

- Morfin
- Fentanyl
- Oksykondon
- Ketobemidon

Valg av verktøy

Scatterplot

Slag

Spark

Motorisk uro

Depresjon

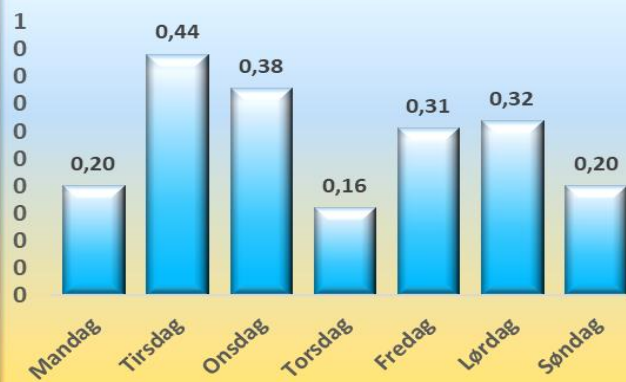

Valg av verktøy

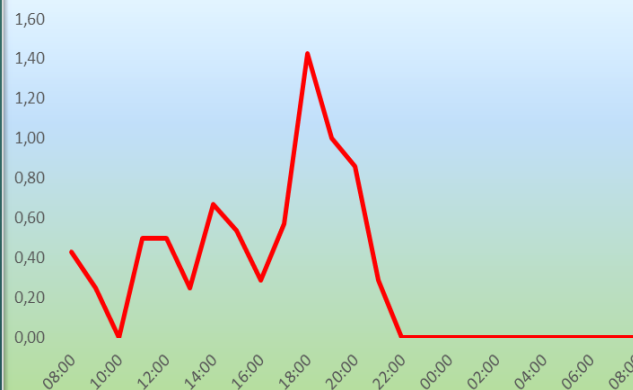
Reg.uke nr	Scatterplot						
Pas navn:	Dolly Duck			Atferd	Slag		
Dato-->	1.11.24	****	****	****	5.11.24	****	7.11.24
kl.slett	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
08:00	0	0	0	0	0	0	0
09:00	0	0	0	0	0	0	0
10:00	0	0	0	0	0	0	0
11:00	0	1	0	0	0	0	0
12:00	0	1	0	0	0	0	0
13:00	1	1	0	0	0	0	0
14:00	1	1	0	0	0	0	0
15:00	1	1	1	0	0	0	0
16:00	1	1	1	0	0	0	0
17:00	1	1	1	1	0	0	0
18:00	1	1	1	1	0	0	0
19:00	1	1	1	1	0	0	0
20:00	1	1	1	1	0	0	0
21:00	1	1	1	1	0	0	0
22:00	1	0	1	1	0	0	0
23:00	1	0	1	1	0	0	0
00:00	1	0	1	1	0	0	0
01:00	0	0	1	1	0	0	0
02:00	0	0	1	1	0	0	0
03:00	0	0	0	1	0	0	0
04:00	0	0	0	0	0	0	0
05:00	0	0	0	0	0	0	0
06:00	0	0	0	0	0	0	0
07:00	0	0	0	0	0	0	0
08:00	0	0	0	0	0	0	0

Scatterplot

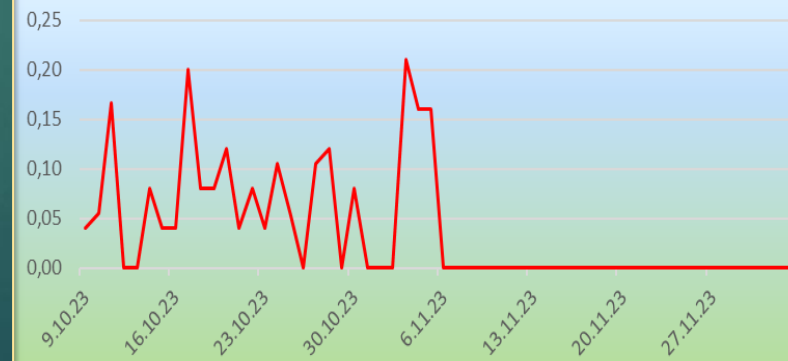
Slag fordelt UKEDAGER

Slag fordelt på KLOKESLETT

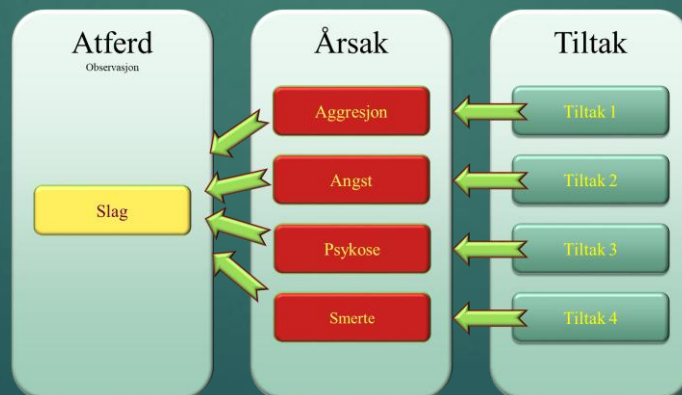

Slag OVER TID

Arbeidsflyt

Hypotese er en **gjetning** eller **antagelse** som synes rimelig ut fra foreliggende kunnskap.
- Store Norske Leksikon -

Arbeidsflyt

Mulige årsaker

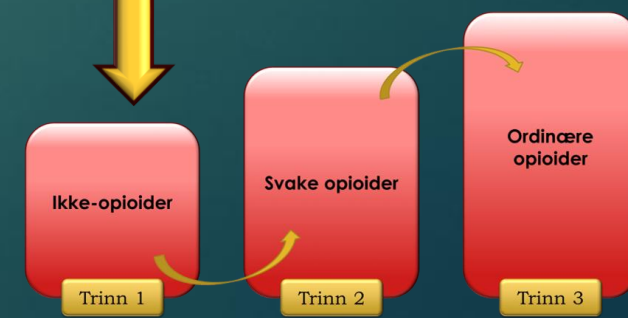
Aggresjon

Angst

Psykose

Smerte

Hypotese(r)

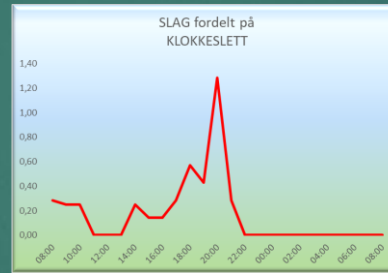

Arbeidsflyt

Atferd
Observasjon

Slag

Reg.uke nr	Scatterplot						
Pas navn:	Dolly Duck			Atferd			
Dato-->	1.11.24	****	****	****	5.11.24	****	7.11.24
Kl.slett	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
08:00	0	0	0	0	0	0	0
09:00	0	0	0	0	0	0	0
10:00	0	0	0	0	0	0	0
11:00	0	1	0	0	0	0	0
12:00	0	1	0	0	0	0	0
13:00	1	1	0	0	0	0	0
14:00	1	1	0	0	0	0	0
15:00	1	1	0	0	0	0	0
16:00	1	1	1	0	0	0	0
17:00	1	1	1	0	0	0	0
18:00	1	1	1	1	0	0	0
19:00	1	1	1	1	0	0	0
20:00	1	1	1	1	0	0	0
21:00	1	1	1	1	0	0	0
22:00	1	1	1	1	0	0	0
23:00	1	0	1	1	0	0	0
00:00	1	0	1	1	0	0	0
01:00	0	0	1	1	0	0	0
02:00	0	0	1	1	0	0	0
03:00	0	0	1	1	0	0	0
04:00	0	0	0	1	0	0	0
05:00	0	0	0	1	0	0	0
06:00	0	0	0	0	0	0	0
07:00	0	0	0	0	0	0	0
08:00	0	0	0	0	0	0	0

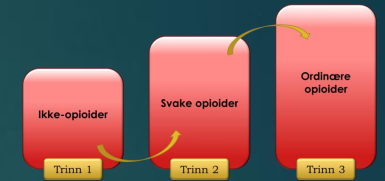
Årsak

Agresjon

Angst

Psykose

Smerte

Observasjon

Registrering

Grafisk framstilling

Hypotese(r)

Tiltak

1

2

3

4

5

Legens oppgaver

Sjekkklister i HAVO

Vernepleiers oppgaver

*** Legens oppgaver ***

- Sjekke digitale opplysninger – eget skjema
- Somatisk forhold
  - Generell undersøkelse
  - Spesiell undersøkelse
  - Smertekartlegging. *Dele ut smerteskjemaet, CPS*
  - Menstruasjonskalender / menopause
- Blodprøver
  - Generelle blodprøver
  - CYP-prøver
  - Genetiske
  - Legemiddelanalyser
- Andre undersøkelser (rtg, Vineland, PAC, etc)
- Etablere registrering og kartlegging
- Medikamenter
  - Medikamentliste
  - Interaksjoner
  - Bivirkningsskjema
  - Allergier?
- Samtykkekompetanse vurdert
- Møtestruktur presentert
- Avtale undervisning

- *****
- Definere behandlingsmål 1. møte/besøk:
  - Midtevaluering (dato):
  - Info til fastlegen:
    - #1 (dato):
    - #2 (dato):
    - #3 (dato):

*** Vernepleiers oppgaver ***

- Personalets beskrivelser/topografi
- Naturlige funksjoner
- Tidligere sykdommer
- Medikamenter
- Bistandsbehov
- Søvnmønster
- Vekt
- Sansne-ending
- Mistanke om smerter?
- Språk
- Boform
- Familiære forhold
- Opplevde tap
- Dagaktivitet(jobb)
- Fritidsaktivitet
- Interessekartlegging
- Dagplan / ukesplan
- Skriftlige rutiner
- Rus
- Tjenestested-ansatte osv.
- Lik praksis
- Interessekartlegging
- Fysiske omgivelser
- Dele ut smerteskjemaet, CPS*
- Dele ut menstruasjonskalender/menopause*
- Samtykkekompetanse vurdert
- Møtestruktur presentert
- Avtale undervisning

Somatisk sykdom?

Smertetilstander

❑ **Plagene** er avhengig av lokalisering

- Ledd
- Rygg
- Muskler
- Osteoporose
- Tær
- Tannkjøtt
- Tenner
- Ører
- Hodepine

Smertetilstander

- ❑ **Plagene** er avhengig av lokalisering
  - Ledd
  - Rygg
  - Muskler
  - Osteoporose
  - Tær

Smertetilstander

- ❑ **Plagene** er avhengig av lokalisering
  - Tannkjøtt
  - Tenner

Smertetilstander

- ❑ **Plagene** er avhengig av lokalisering
  - Ører
  - Hodepine

Smertetilstander

- ❑ **Plagene** er avhengig av lokalisering
  - Mage-tarm kanalen

Smertetilstander

Symptomer

- Smerter aktuelle organ/sted
- Dårlig søvn
- Irritabilitet
- Sinne
- Utagering
- Slutter å spise

Smertetilstander

Symptomer

Depresjon?

- Smerter aktuelle organ/sted
- **Dårlig søvn**
- **Irritabilitet**
- **Sinne**
- **Utagering**
- **Slutter å spise**

Smertetilstander

Chronic Pain Scale
for
Nonverbal Adults
with Intellectual
Disabilities
(CPS-NAID)

Finnes på:
Kartleggingsbanken.no

Smertetilstander

Chronic Pain Scale
for
Nonverbal Adults
with Intellectual
Disabilities
(CPS-NAID)

Smerteuttrykk

- 1 Mimikk
- 2 Smertelyder
- 3 Avvergereaksjon →
- 4 Respirasjon
- 5 Autonome reaksjoner

Stivner til
Beskytter seg
Krymper seg

Chronic Pain Scale for Nonverbal Adults With Intellectual Disabilities(CPS-NAID) Kronisk Smerte Skala for Non-verbale Voksne med Utviklingshemming	Skåring					Navn pasient				
	0	1	2	3	IR	Forekommer ikke litt jevnlig ofte Ikke relevant				
Sett X ved scoring	Dato:					Dato:				
Observervert atferd og tegn	1. skåring					2. skåring				
	0	1	2	3	IR	0	1	2	3	IR
1 Stønning		x								
2 Gråt	x									
3 Et spesifikt ord/lud for smerte			x							
4 Samarbeider ikke				x						
5 Mindre interaksjon med andre, tilbaketrukket	x									
6 Søker trøst i form av nærhet		x								
7 Vanskelig å avlede				x						
8 Et rynket øyenbryn	x									
9 Endringer ved øynene, sammenkniping		x								
10 Nedovervendte munnviker			x							
11 Tilbaktrukne lepper, blottet tannkjøtt	x									
12 Skjærer tenner, strekker tungen ut	x									
13 Ingen bevegelser, mindre aktiv, stille	x									
14 Stiv, spastisk, høy muskelspenning				x						
15 Gestikulerer, fokus på smertelokalisering	x									
16 Beskytter, skjerner spes kroppsdel		x								
17 Farer sammen, trekker til seg kroppsdel	x									
18 Beveger kroppen(se forklaring)				x						
19 Skjelver			x							
20 Forandrer farge	x									
21 Svette eller klam hud	x									
22 Tårer	x									
23 Gisper og kortpustet	x									
24 Holder pusten	x									
Antall ganger krysset av for IR, 1,2 eller 3	13	4	3	4	0	0	0	0	0	0

Sensitiv skala?

Score 72

Score > 10

94% sjanse for smerter

>10

<9

Score < 9

87% sjanse for **IKKE** smerter

Hvordan oppdager vi smerter ?

- 1 Mimikk
- 2 Smertelyder
- 3 Avvergereaksjon Stivner til
Beskytter seg
Krymper seg
- 4 Respirasjon
- 5 Autonome reaksjoner

Grunnleggende tegn

- 1 Uforandret over tid Muskel-skjelett, obstipasjon, nevropatisk smerte
- 2 Periodiske forverringar Syklisk hos kvinner: menstruasjon, ovulasjon
- 3 Måltidsrelatert Magesår, gallestein, spyttkjertelstein
- 4 Urin-/avføringsrelatert Ureterstein, detrusor-sfinkter-dyssynergi, urinretensjon obstipasjon, fekalom, analfissur
- 5 Stillingsavhengig Refluksplager, muskel-skjelett
- 6 Aktivitetsrelatert Muskel-skjelett, nevropatisk smerter, claudicatio
- 7 Uforutsigbare Muskelspasmer, hodepine/migrene
- 8 Hendelsesrelatert Traumer

Tilleggsinformasjon

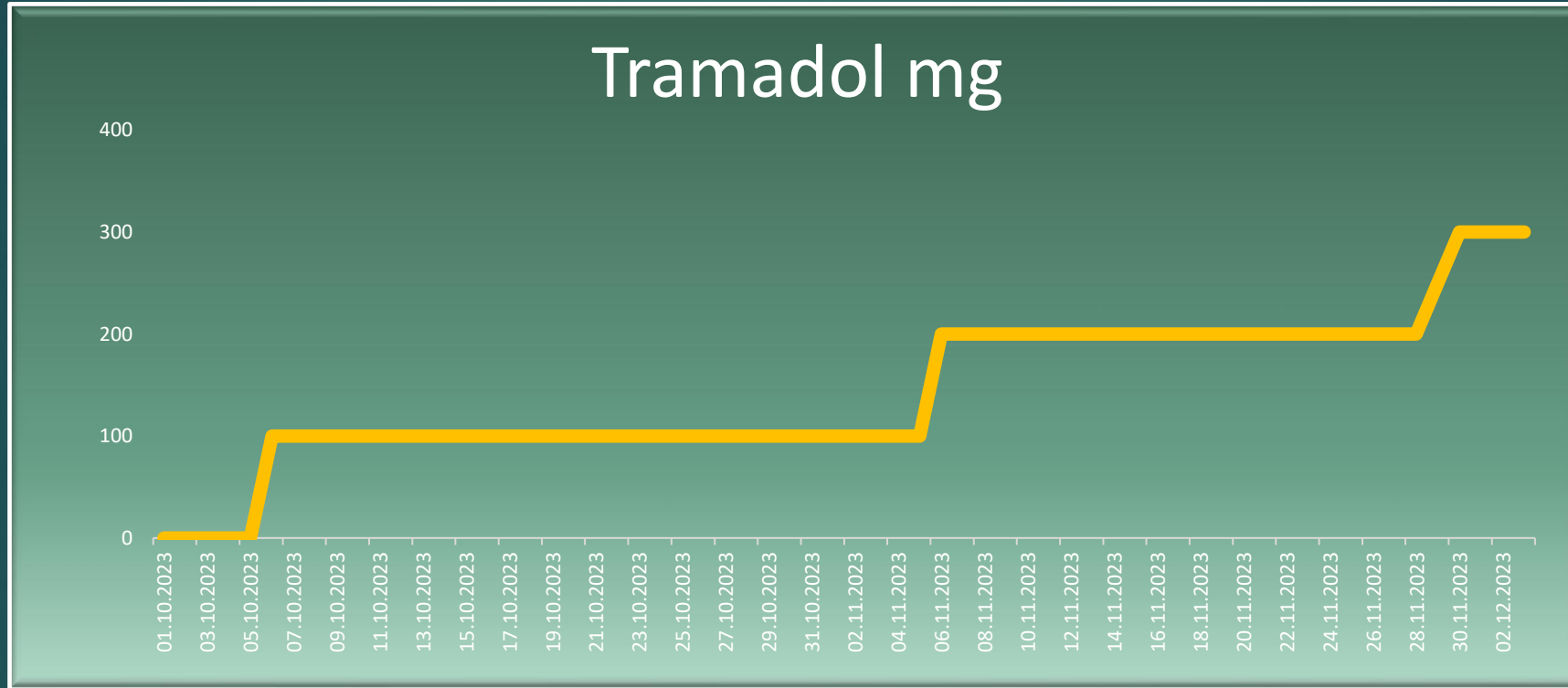
1	Uforandret over tid	➔	Muskel-skjelett, obstipasjon, nevropatisk smerte
2	Periodiske forverring	➔	Syklisk hos kvinner: menstruasjon, ovulasjon
3	Måltidsrelatert	➔	Magesår, gallestein, spyttkjertelstein
4	Urin-/avføringsrelatert	➔	Ureterstein, detrusor-sfinkter-dyssynergi, urinretensjon obstipasjon, fekalom, analfissur
5	Stillingsavhengig	➔	Refluksplager, muskel-skjelett
6	Aktivitetsrelatert	➔	Muskel-skjelett, nevropatisk smerter, claudicatio
7	Uforutsigbare	➔	Muskelspasmer, hodepine/migrene
8	Hendelsesrelatert	➔	Traumer

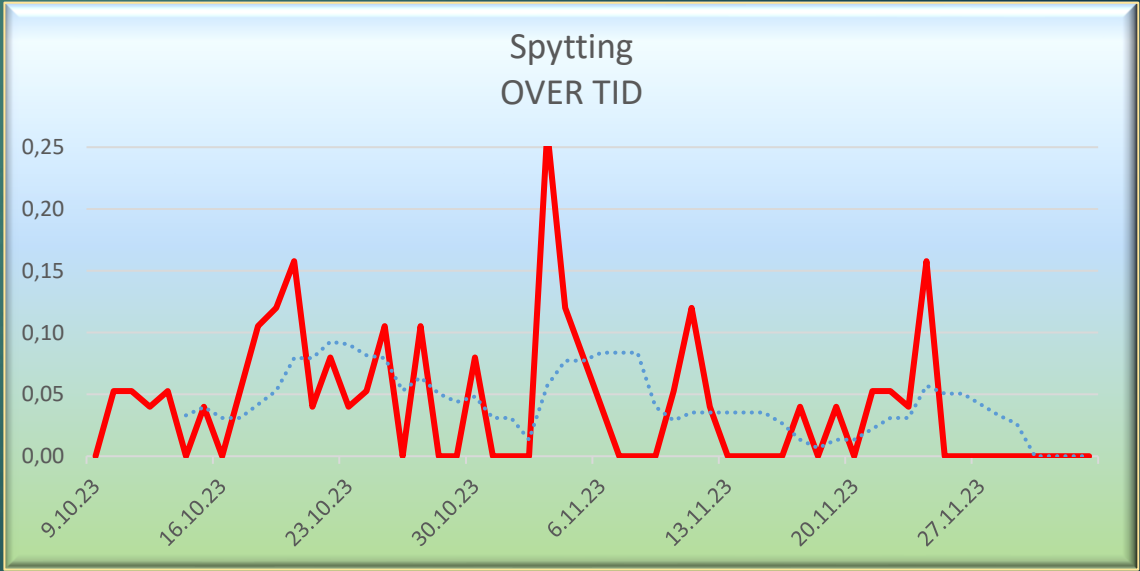
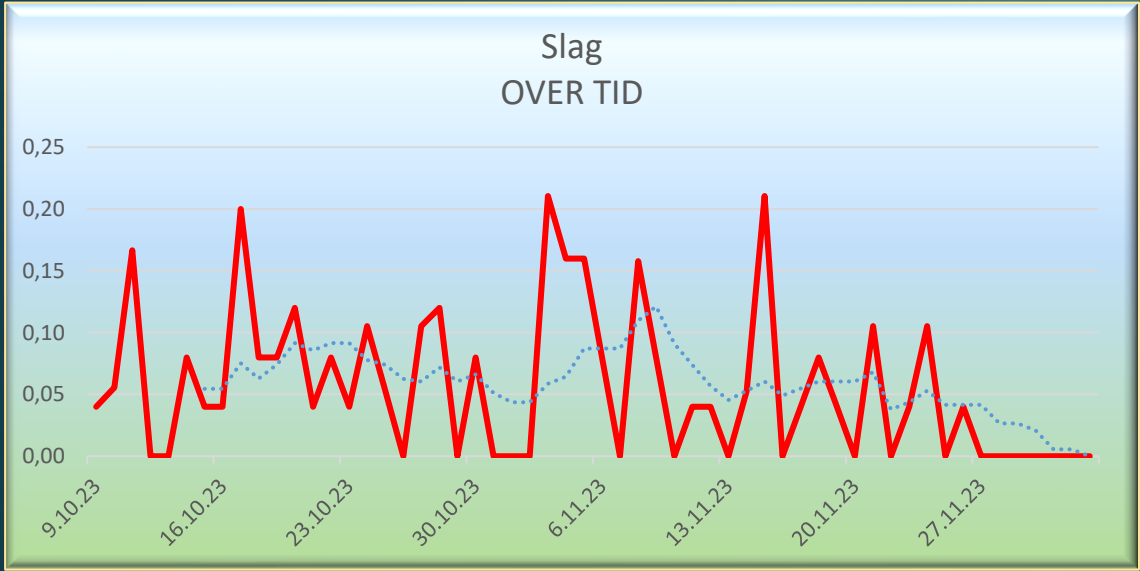
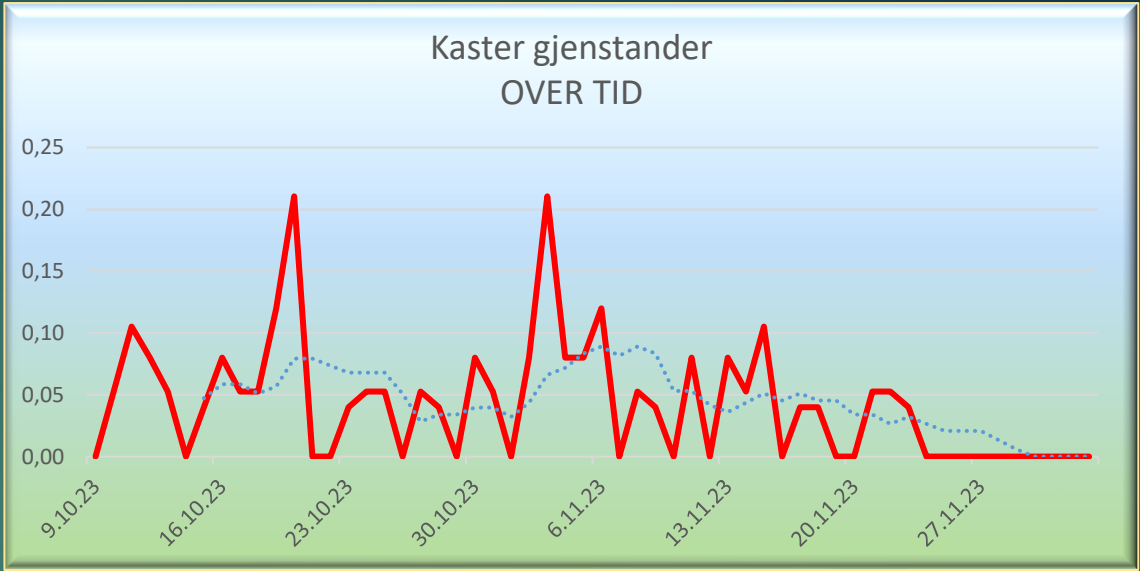
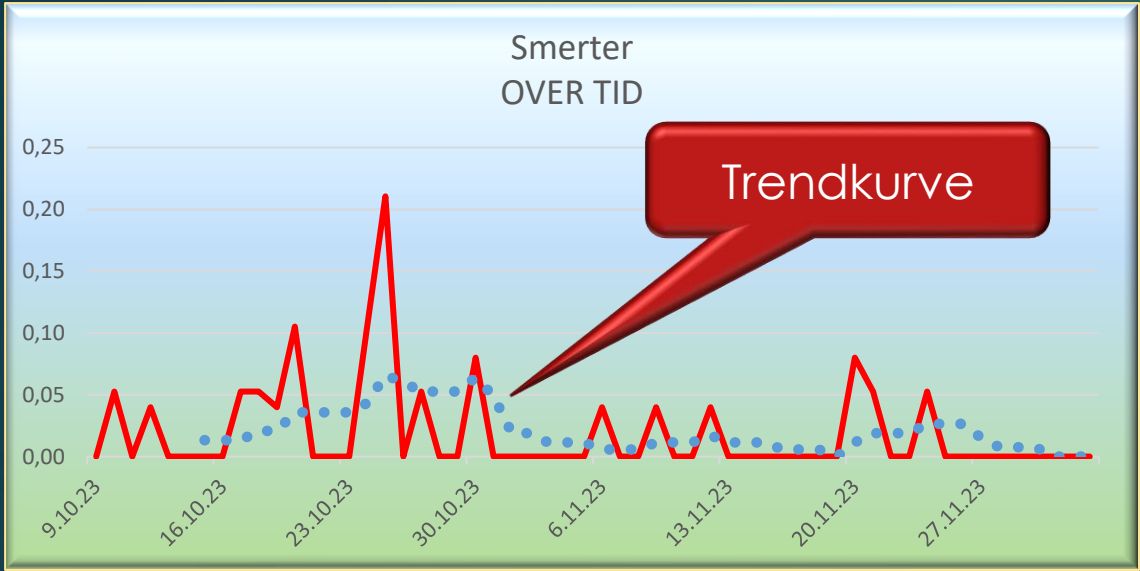
Chronic Pain Scale for Nonverbal Adults With Intellectual Disabilities(CPS-NAID) Kronisk Smerte Skala for Non-verbale Voksne med Utviklingshemming		Skåring					Navn pasient				
		0	1	2	3	IR					
		0	1	2	3	IR					
Sett X ved scoring		Dato:					Dato:				
		1. skåring					2. skåring				
Observert atferd og tegn		0	1	2	3	IR	0	1	2	3	IR
1	Stønning		x								
2	Gråt	x									
3	Et spesifikt ord/lyd for smerte										
4	Samarbeider ikke										
5	Mindre interaksjon med andre, tilbaketrukket										
6	Søker trøst i form av nærhet										
7	Vanskelig å avlede										
8	Et rynket øyenbryn										
9	Endringer ved øynene, sammenkniping										
10	Nedovervendte munnviker										
11	Tilbaktrukne lepper, blottet tannkjøtt										
12	Skjærer tenner, strekker tungen ut	x									
13	Ingen bevegelser, mindre aktiv, stille	x									
14	Stiv, spastisk, høy muskelspenning					x					
15	Gestikulerer, fokus på smertelokalisering	x									
16	Beskytter, skjerner spes kroppsdel		x								
17	Farer sammen, trekker til seg kroppsdel	x									
18	Beveger kroppen(se forklaring)					x					
19	Skjelver			x							
20	Forandrer farge	x									
21	Svette eller klam hud	x									
22	Tårer	x									
23	Gisper og kortpustet	x									
24	Holder pusten	x									
Antall ganger krysset av for IR, 1,2 eller 3		13	4	3	4	0	0	0	0	0	0

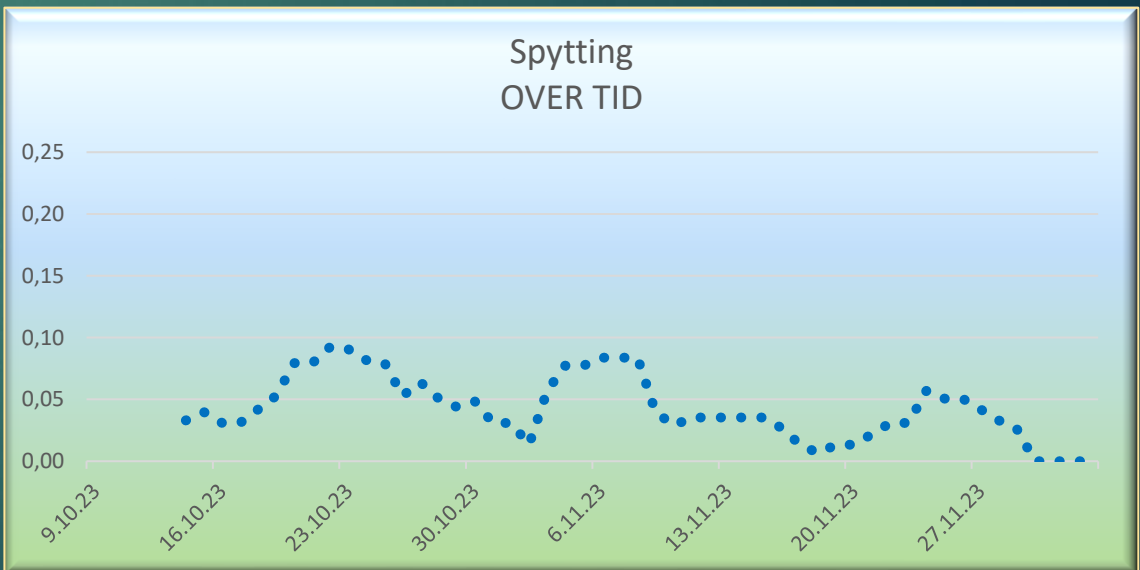
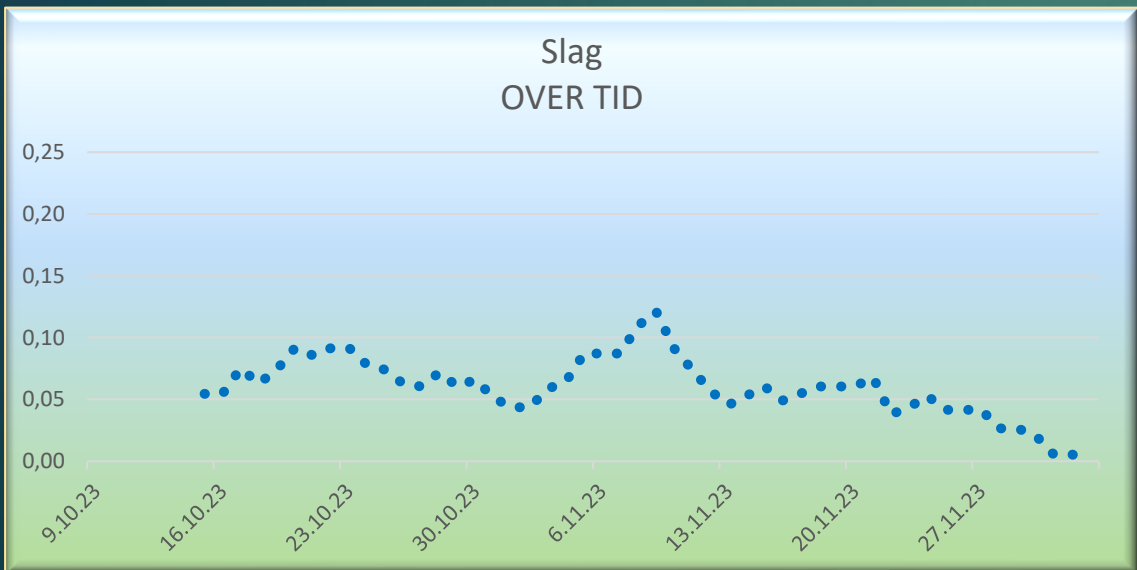
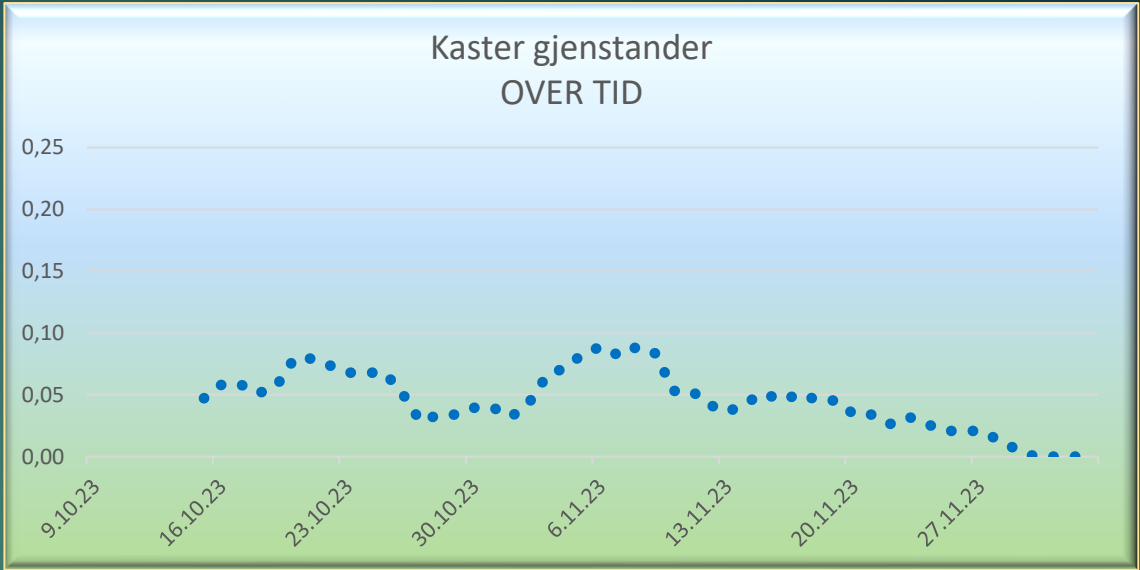
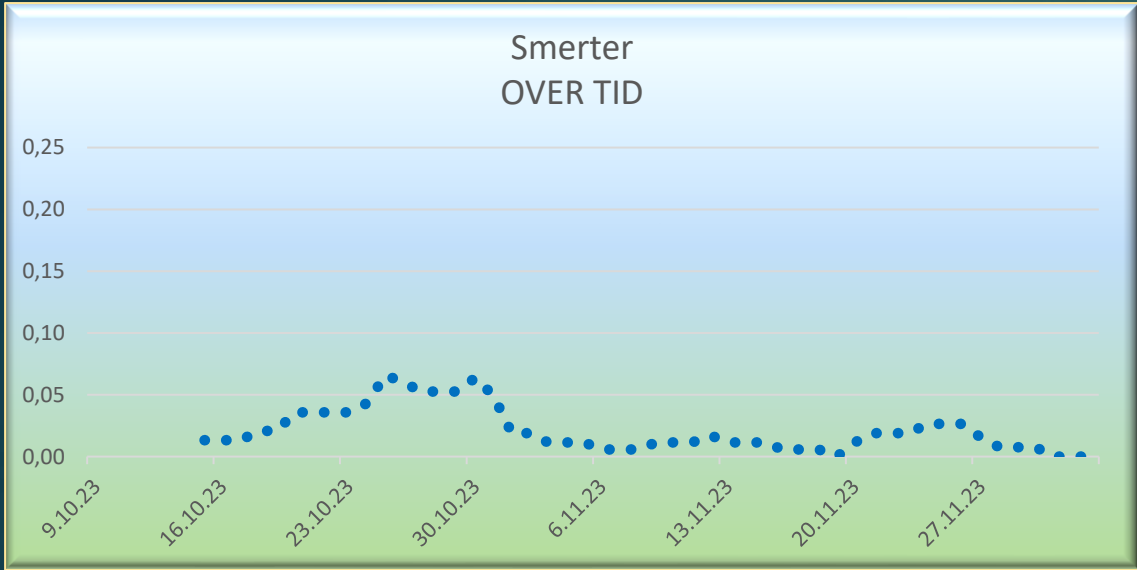
Sum = 22 poeng

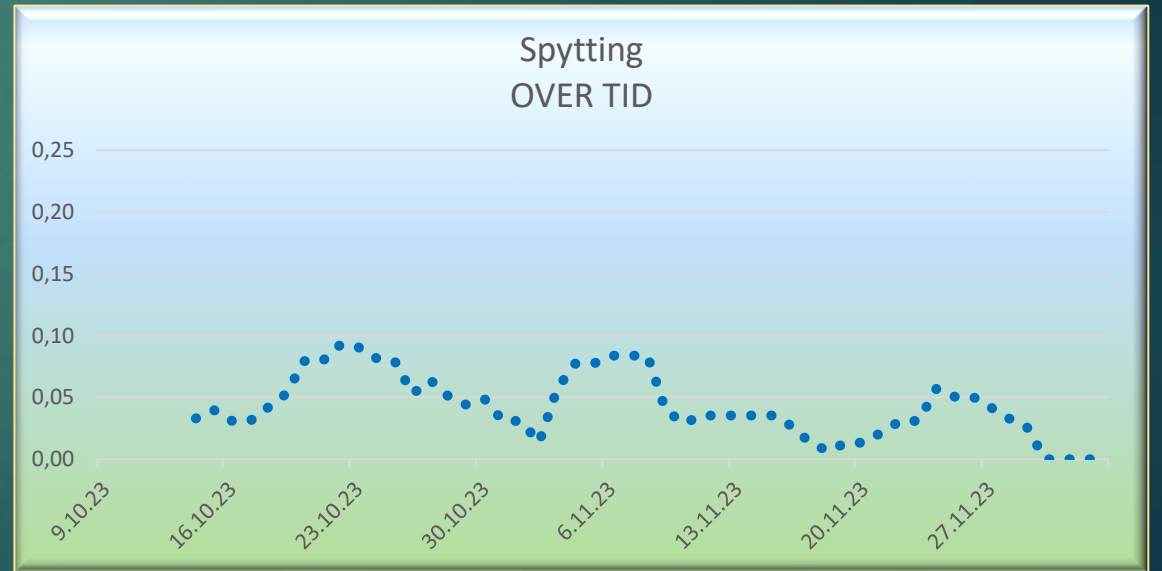
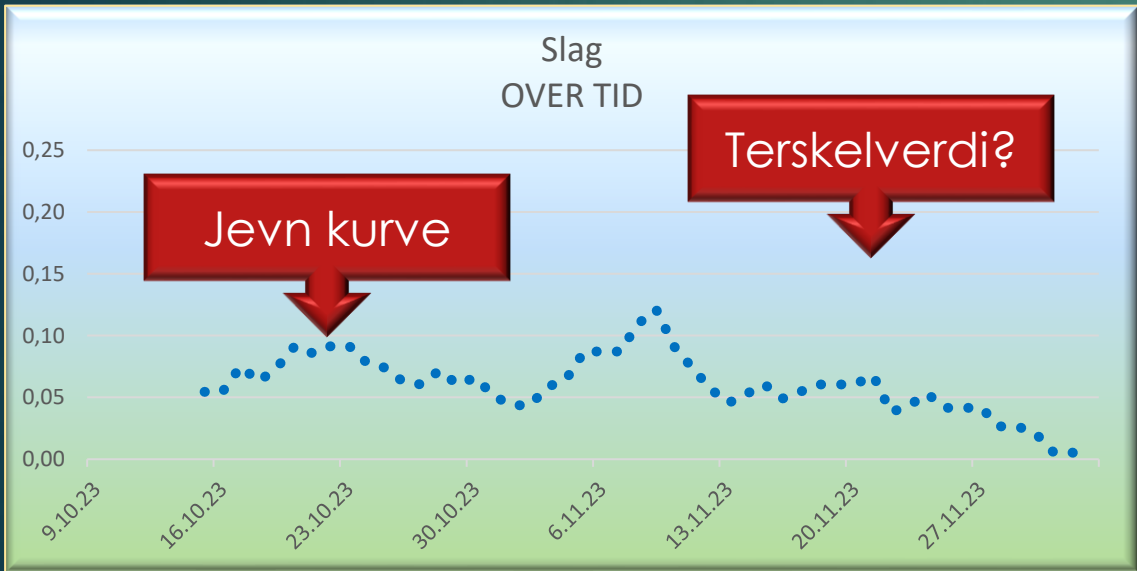
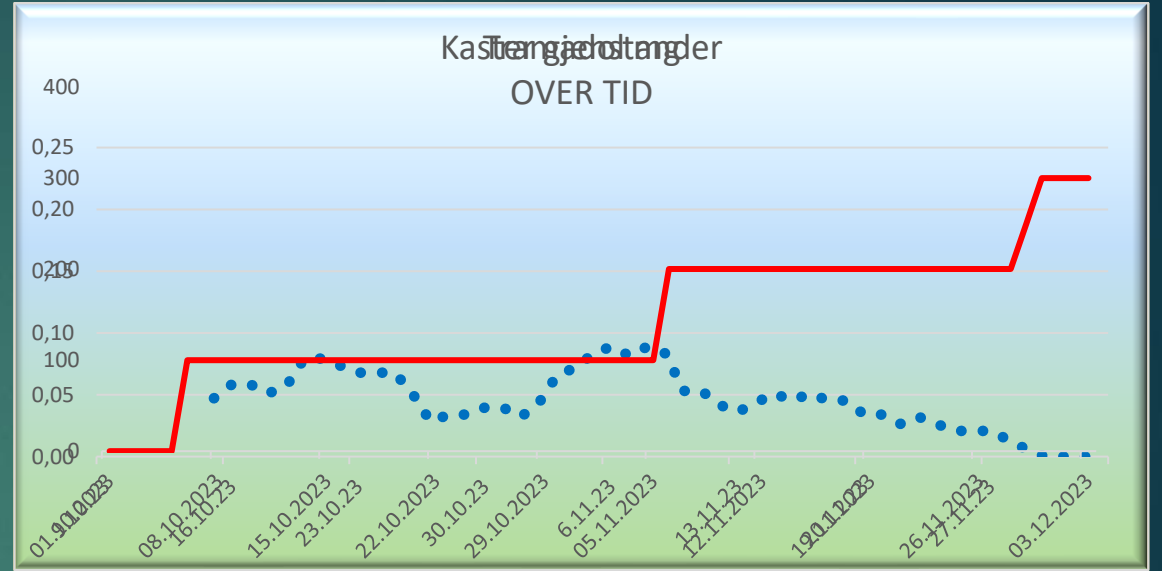
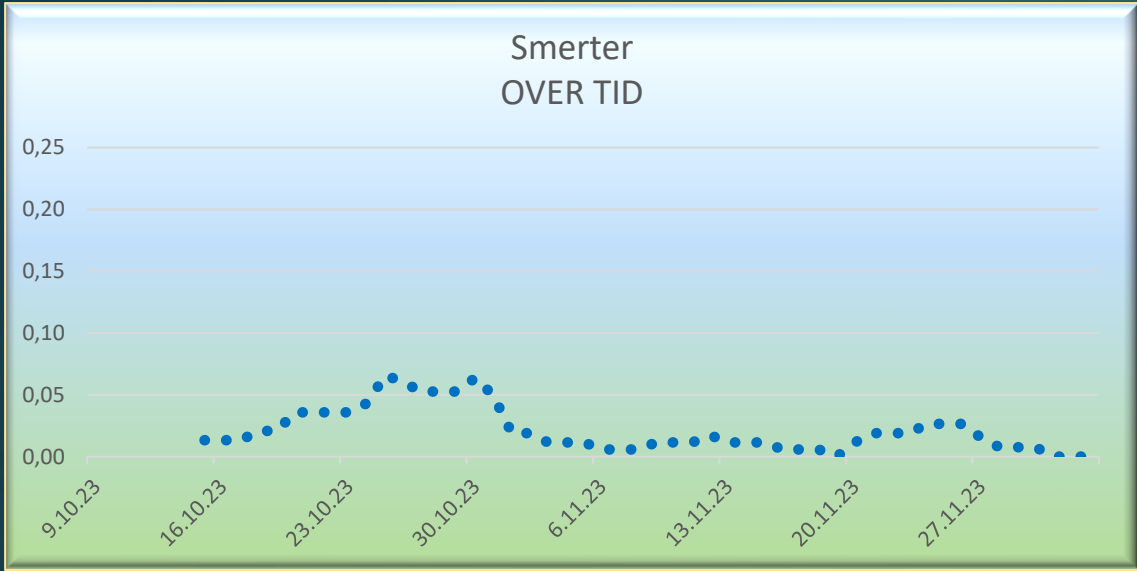
Subtotal	0	4	6	12	
Kontroll ant celler	24				
Sum alle kolonner	22				
Summen tyder på:					
En score på 10 el mer tyder med 94 % sjanse at pas har smerter					

Medisinkurve

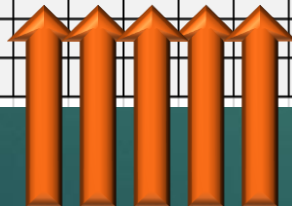

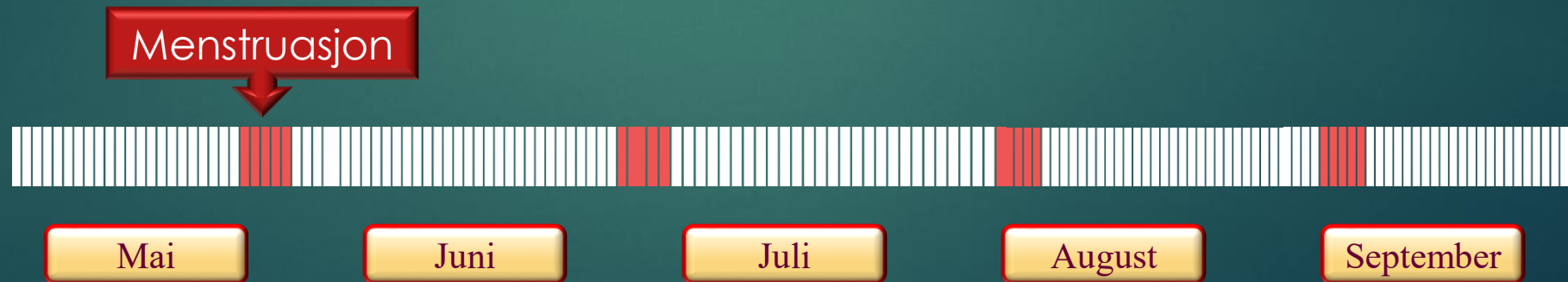
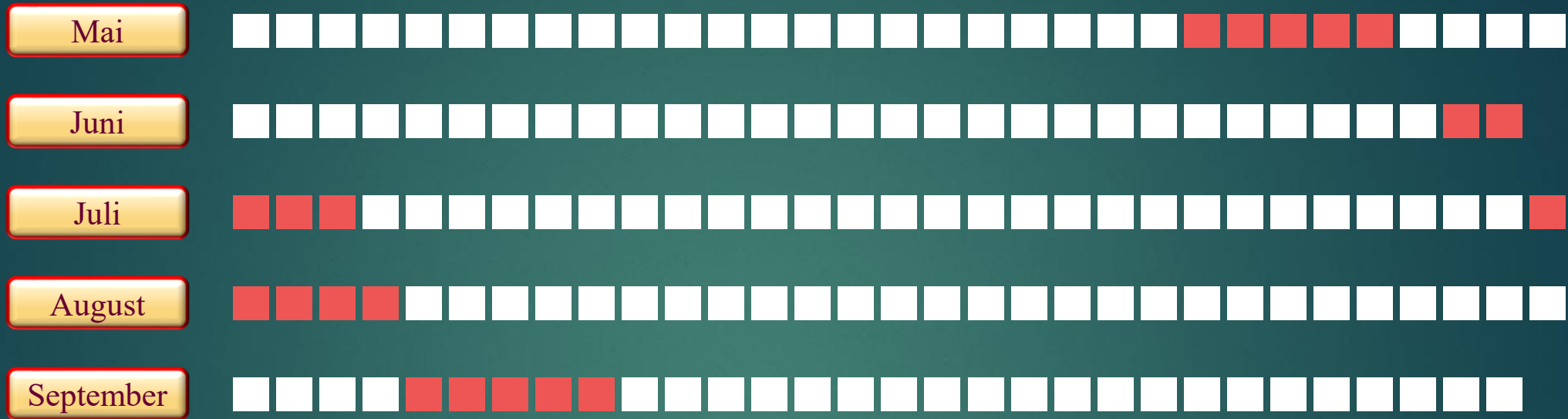

Menstruasjonskalender fylt ut

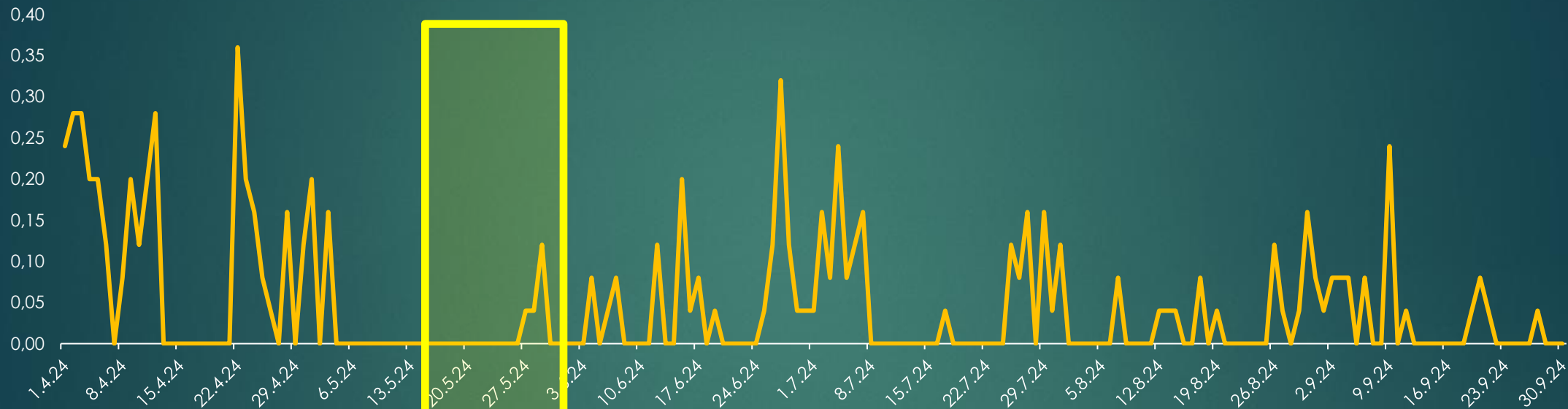
Navn	Menstruasjonsregistrering																														
År																															
Måned	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Januar																															
Februar																														***	***
Mars																															
April																															***
Mai																							X	X	X	X	X				
Juni																													X	X	***
Juli	X	X	X																												X
August	X	X	X	X																											
September					X	X	X	X	X																						***
Oktober																															
November																															***
Desember																															

Menstruasjonskalender konvertert !

Hyling

Menstruasjons kalender

Mai

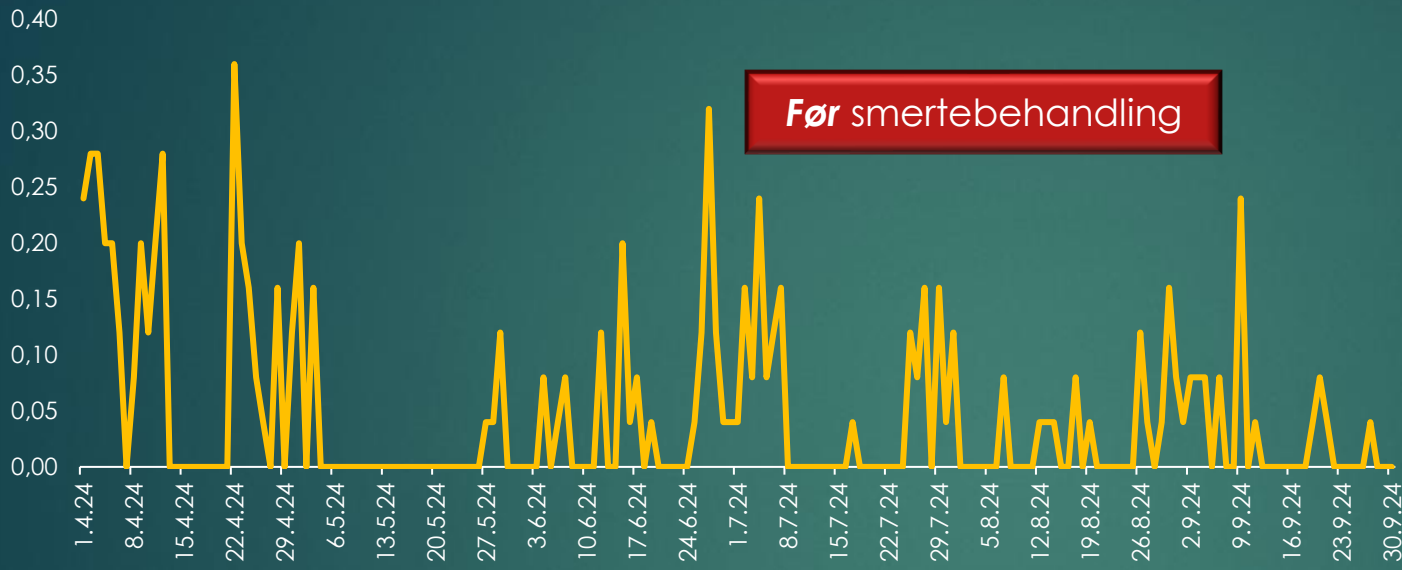
Juni

Juli

August

September

Hyling

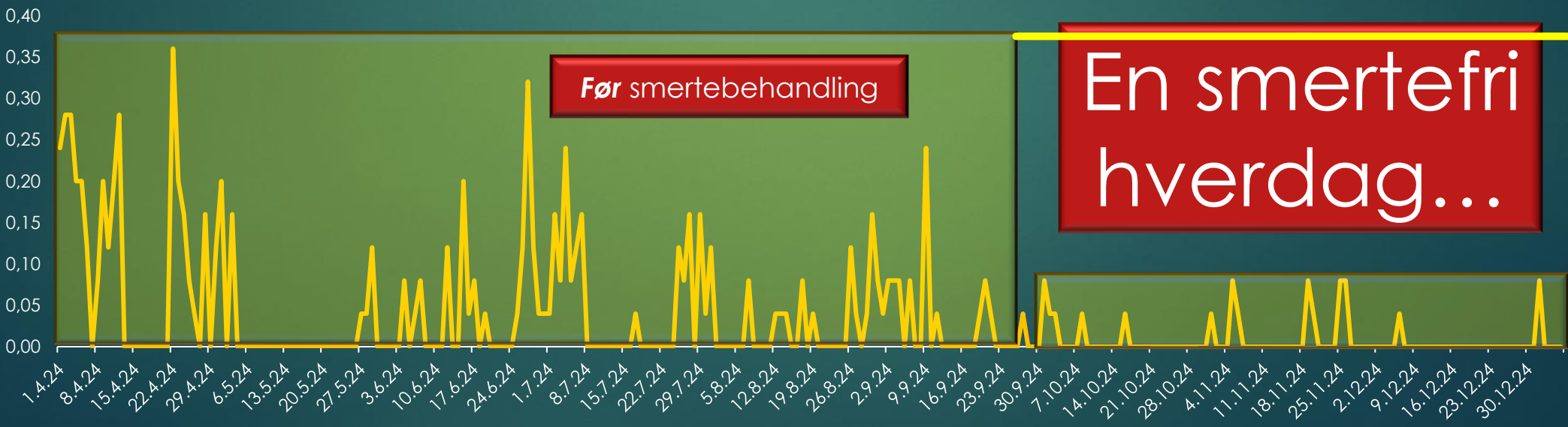

Medisinering:

Dag 1 = 1. dag med antydning til registrert atferd.
Ikke det samme som 1. menstrasjonsdag

*****

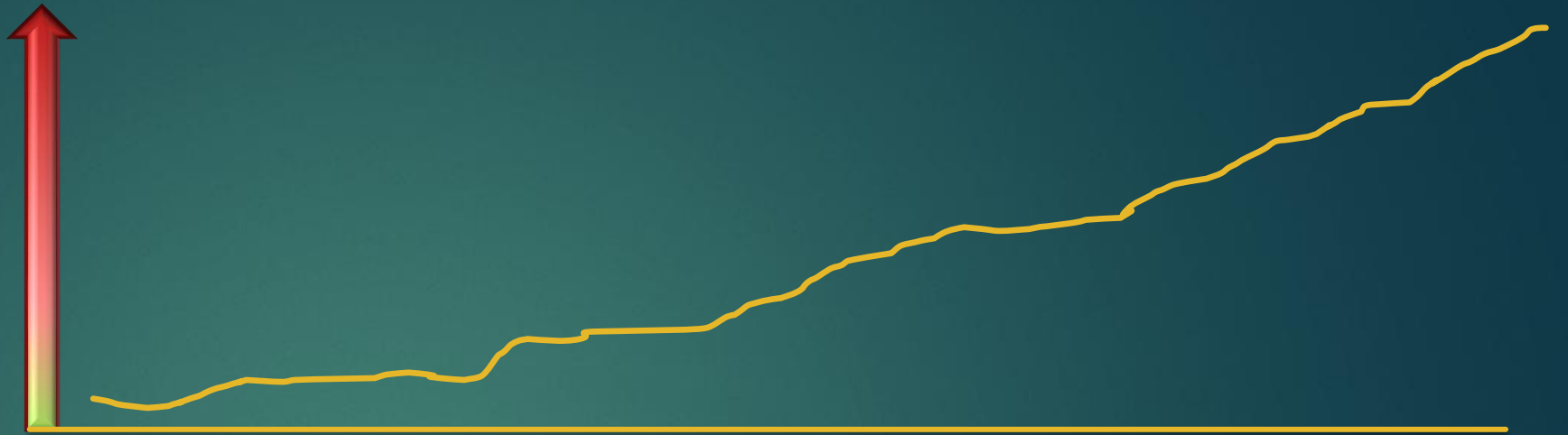
- Dag 1 Paracet 1 g x 2
- Dag 2 Paracet 1 g x 2
- Dag 3 Paracet 1 g x 2
- Dag 4 Paracet 0,5 g x 2
- Dag 5 Paracet 0,5 g x 2

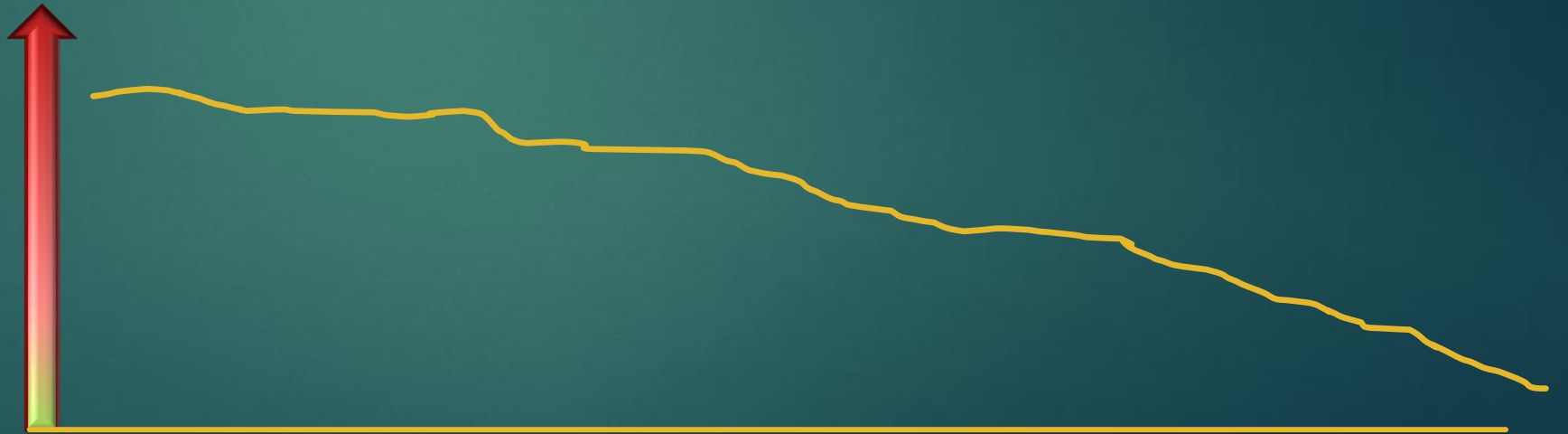
Hvordan vet vi
når det er nok
medisinert...?

Medikament-dose

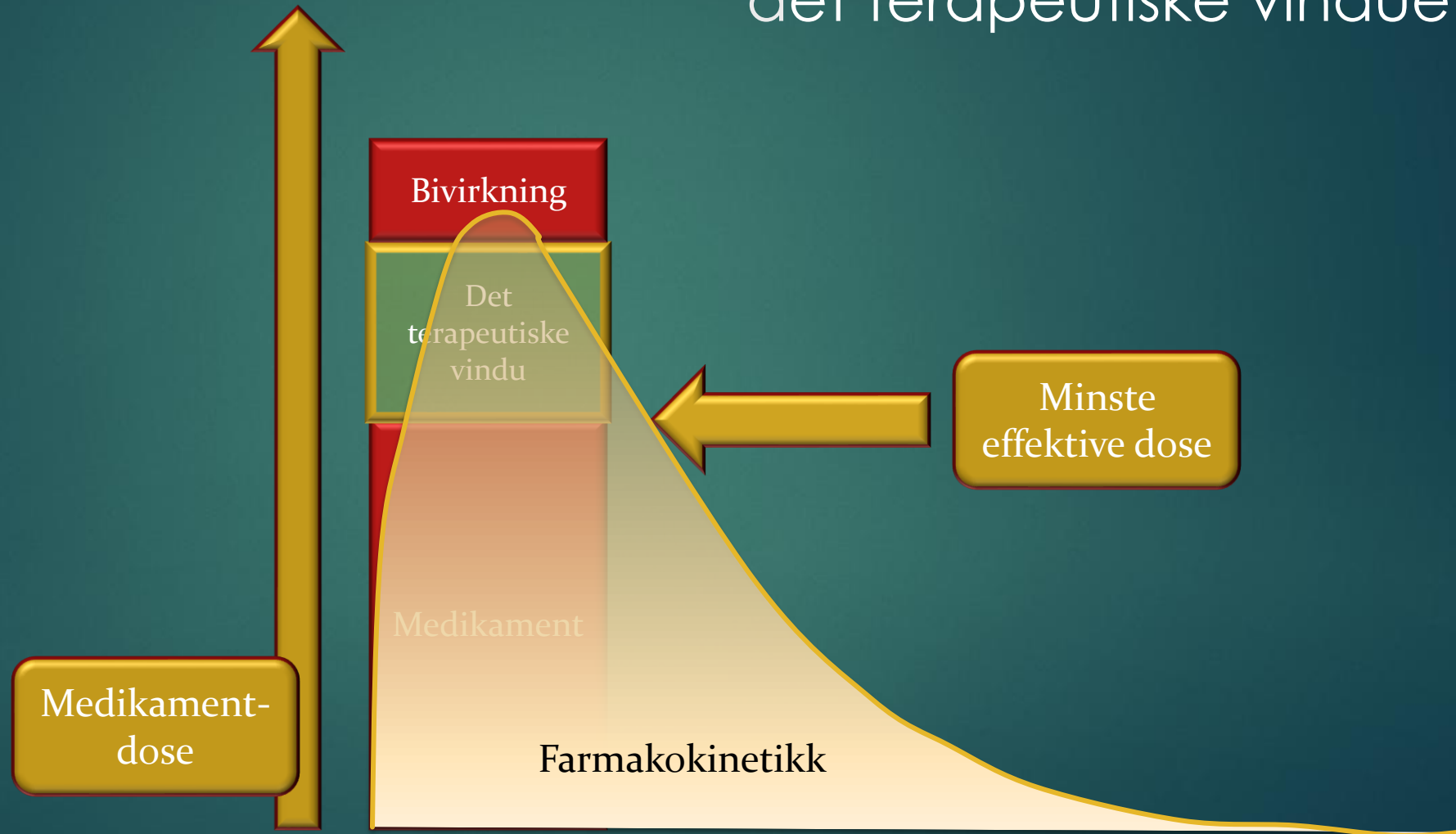

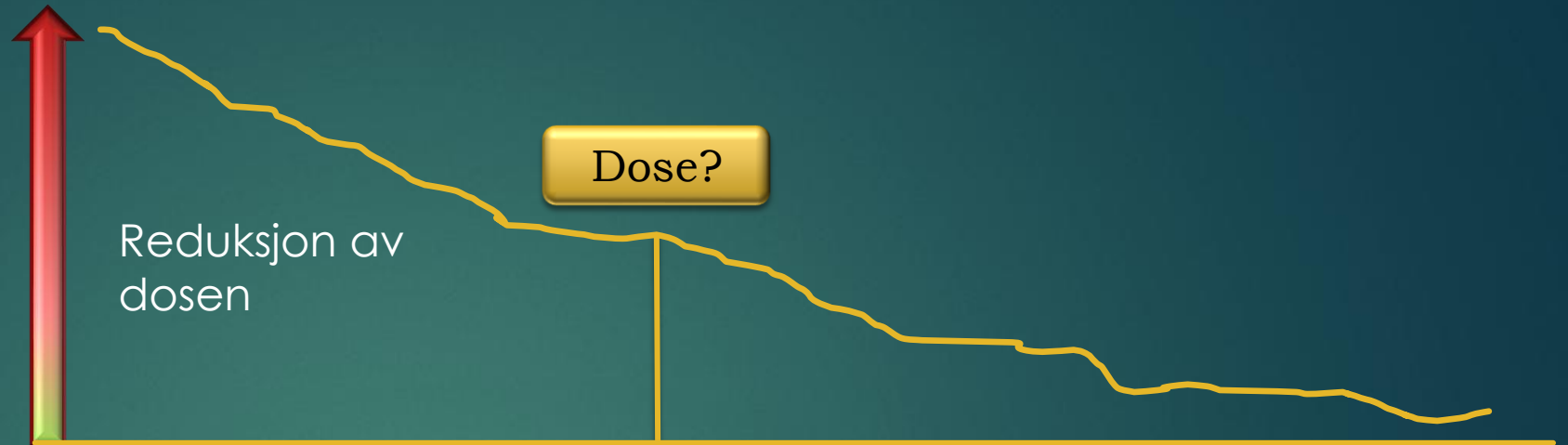
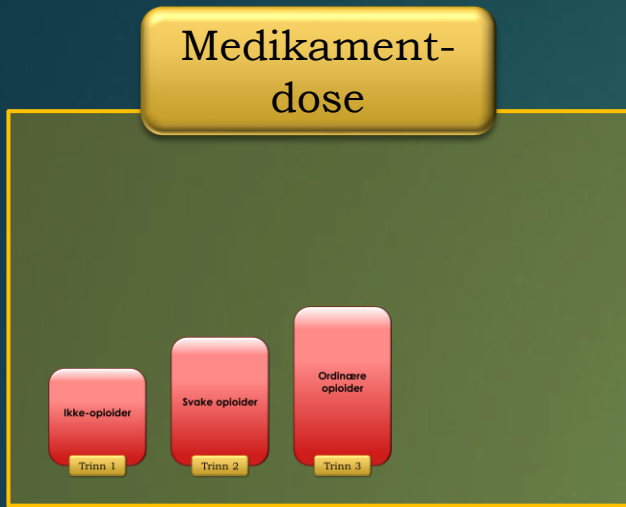
Smerter

Minste effektive dose?

Minste effektive dose og det terapeutiske vinduet

Minste effektive dose?

5 steg for smertehåndtering

5 steg for smertehåndtering

1

Etterspørre
smerter

*** Legens oppgaver ***

- Sjekke digitale opplysninger – eget skjema
  - Somatisk forhold
    - Generell undersøke
    - Spesiell undersøkelse
    - Smertekartlegging. *Dels ut smerteskjemaet, CPS*
    - Menstruasjonskalender / menopause
  - Blodprøver
    - Generelle blodprøver
    - CYP-prøver
    - Genetiske
    - Legemiddelanalyser
  - Andre undersøkelser (rtg, Vineland, PAC, etc)
  - Etablere registrering og kartlegging
  - Medikamenter
    - Medikamentliste
    - Interaksjoner
    - Bivirkningsskjema
    - Allergier?
  - Samtykkekompetanse vurdert
  - Møtestruktur presentert
  - Avtale undervisning
- *****
- Definere behandlingsmål 1. møte/besøk:
  - Midtevaluering (dato):
  - Info til fastlegen:
    - o #1 (dato):
    - o #2 (dato):
    - o #3 (dato):

Smerteuttrykk

2

Hva skal registreres

1

Mimikk

2

Smertelyder

3

Avvergereaksjon

Stivner til
Beskytter seg
Krymper seg

4

Respirasjon

5

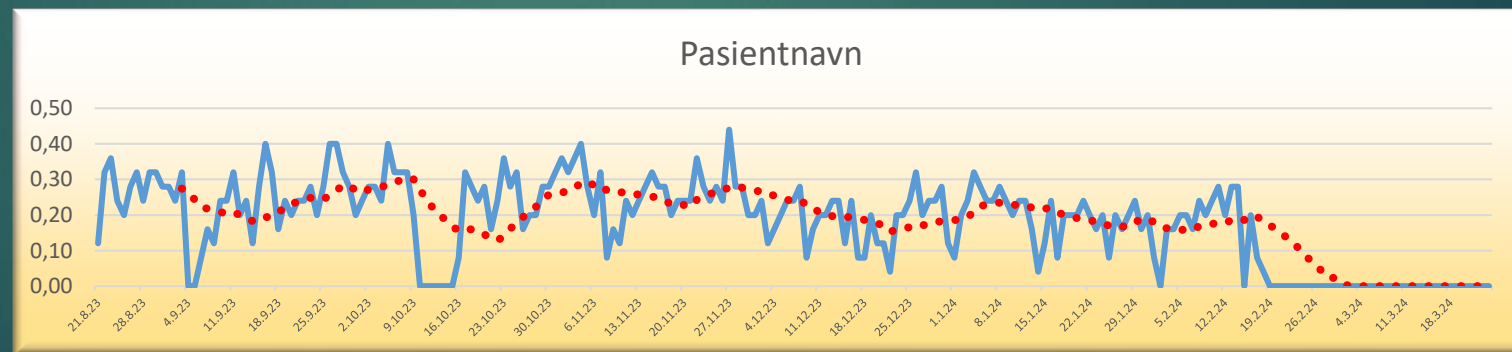
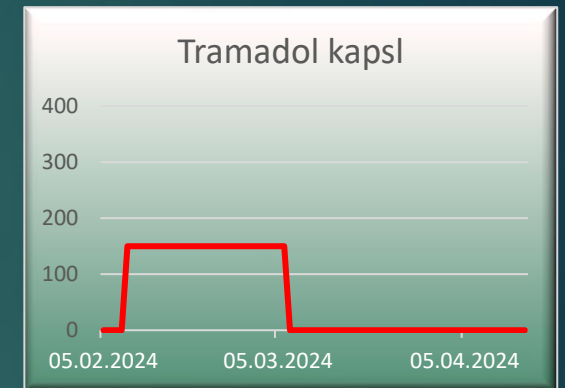
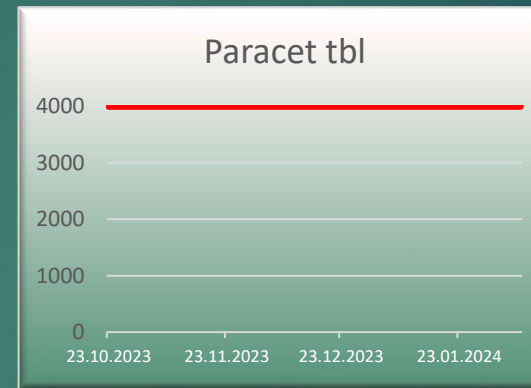
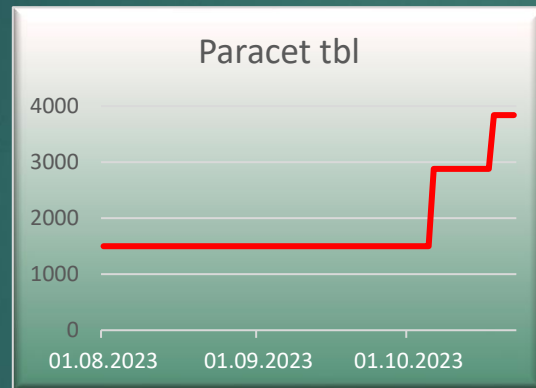
Autonome reaksjoner

5 steg for smertehåndtering

3

Registrere

Medikamentkurver

Smertekurve

5 steg for smertehåndtering

4

Evaluerere

Medikament
med
effekt

Akseptable
bivirkninger

Balanse mellom effekt og bivirkning ?

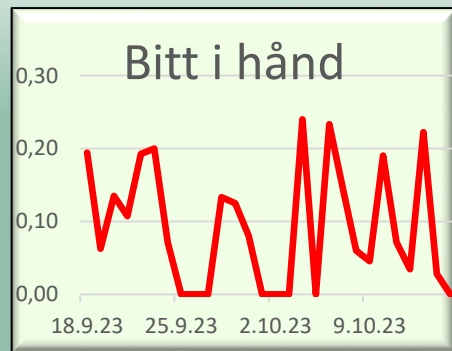
5 steg for smertehåndtering

Balanse mellom effekt og bivirkning ?

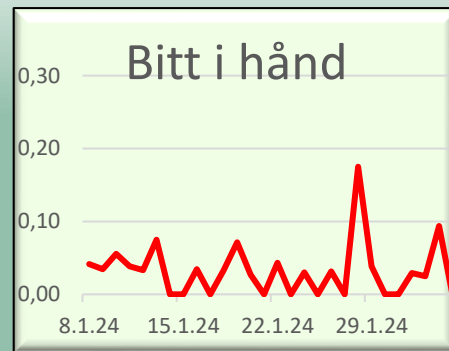
4

Evaluere

Effekt- atferd

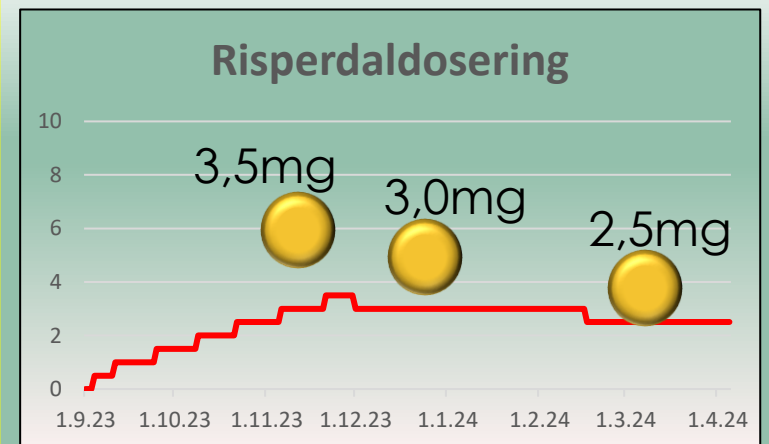

sept/okt
2023

Jan
2024

Dosering-bivirkning

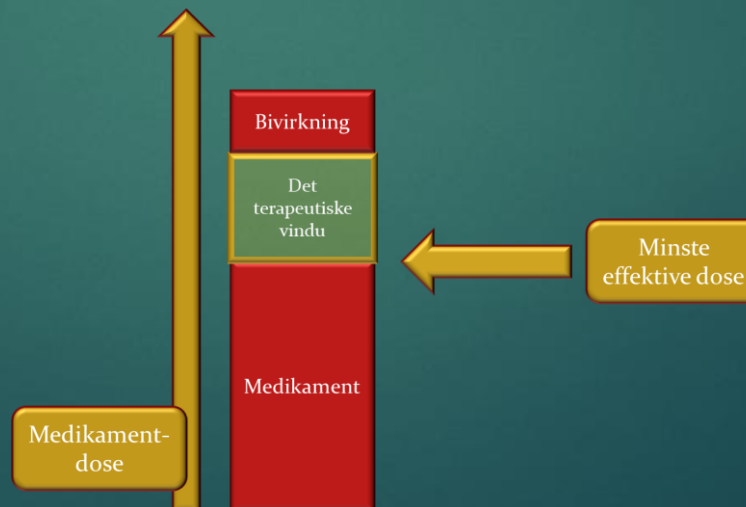

5 steg for smertehåndtering

5

Konklusjon

- Redusere dose ?
- Minste effektive dose ?
- Fortsette medisinerings ?
- Seponere medikamentet ?

2 sider av samme sak...

Tilvenning?

Medikamenter
og
smertefri

Tilvenning
og
abstinens

2 sider av samme sak...

Medikamenter og smertefri

- God indikasjon ***før*** oppstart smertebehandling
- Monitorering av medisineffekt
- Monitorering av evt bivirkninger
- Pasienten styrer ikke doseringen selv
- «Minste effektive dose» etter en tid
- Personalet følger med...

Det viktigste bildet...!

1

Spør etter smerter !

2

Hvis smerter – husk lengde og mengde !

3

Høy smerteterskel finnes ikke !

Takk for meg!

Svein Eirik Skåle
Overlege
Seksjon Habilitering for voksne
Sykehuset Telemark